

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

(Ulomci)

1977.

«Laž je u pripovijetci gora nego igdje drugdje», kaže Čehov.
Kriterij selekcije literature po vrijednosti – vrijedno je ono istinito, a ono lažno je nevrijedno...
Većina tekstova naših mladih pisaca – lažna je. Nije bitan izbor motiva, tema, likova – svijet koji predstavljaju je lažan. Tog svijeta zapravo ni nema – zanatska umješnost ne može ga stvoriti.
Uzaludno je to pozivanje na Borchesa Za razliku od njih on je imao svoj svijet, čime je automatski bio u istini, jer o svom svijetu se ne laže; laže se samo o tuđem, posuđenom svijetu.

***

Sjećam se svih svojih snova u kojima se pojavila šuma.
Šuma u mojim snovima najčešće je nešto dobro.
Put u dobru šumu uzak je, seoski, utaban samo nogama, pojavljuje se iznenada i njime se uvijek penjem, jer je šuma smještena na uzvisini.
Put kroz zlu šumu – u kojoj su se na stablima vidjeli pribijeni ljudi, poput Isusa na križu – bio je širok, asfaltiran, komotan i posve ravan...On zapravo nije vodio u šumu, već je u njoj bio.
U opasnim šumama uvijek nailazim na ljude, žive ili mrtve.
Ako su živi, uspijevam se iz nje izbaviti: u protivnom kroz šumu samo koračam – bez nade...
Posve je sigurno da sam sanjala rajsku šumu, sa svom njezinom beskrajnom dobrotom i svijetlošću.
U toj šumi nije bilo ljudi.
Rajska je šuma pripadala samo meni.

1979.

Pitam li se tko sam ja?, dolazim do slijedećih odgovora:
Za svoju majku ja sam kćer.
Za svoju kćer ja sam majka.
Za svog muža ja sam žena.
Za svog prijatelja ja sam prijateljica.
Za svog ljubavnika ja sam ljubavnica.
Za svog nadređenog ja sam podređeni.
Za svog liječnika ja sam pacijent, itd...itd...
To su moje funkcije, moje maske, to sam ja u odnosima, ne stvarna ja. A ipak se tako predstavljam i na održanje te svoje slike potrošila sam cijeli život.

..... .

Pošto znamo i prepoznamo samo maske, drugi nam se čovjek – kad jednu masku zamijeni drugom – čini kao neprijateljsko biće; netko tko se sasvim promijenio, iako je, zapravo, promijenio samo masku. No što nam to znači kad nešto drugo nismo ni upoznali?
Ako je odnos dvaju bića moguć samo preko maske, onda je svaki odnos nemoguć.
Skida li smrt masku s našeg lica?

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

Za živog, izraz lica mrtvog samo je nova maska – maska smrti. U licu mrtvog tražimo odgovor: «Gdje si sada?», a ono nas svojom šutnjom, te iščeznućem maske koju je za nas imao, ostavlja vječno prevarenim. Muž kao ljubavnik druge žene, primjerice, postaje ženin neprijatelj. Život s maskom rezultira razočarenjem. Mit o Narcisu možda ima drugi smisao od onog koji mu se općenito pridaje, naime, da se Narcis zaljubio u samog sebe. Možda je Narcis, ogledajući se u vodi, tražio svoj identitet, ono što jest – iza posljednje maske. Kad se – u susretu sa svojim likom – zaustavio na misli da bi identitet trebao biti moguć, više nije mogao gledati druga ljudska bića – svijet maski. Narcis je htio sebe – da bi mogao imati druge. Jer dok sebe nismo prepoznali u odnosu na druge smo nedodirljivi. Nimfa je htjela Narcisovu masku – ljepotu – i kad je nije dobila ubila se. Nimfa je bila gruba i pohotna, ona je simbol grabežljivosti, nametanja drugog bića. Ipak svi suosjećaju s Nimfom, nitko ne žali Narcisa. Narcis je umro za naš identitet, ali suosjećanje pripada onom tko nam je identitet htio oduzeti.

1983.

Već godinama pišem na pisaćem stroju i sad, kad sam pokušala pisati nalivperom, nisam odmaknula od prve rečenice...koju sam odmah i prekrižila. Jasno, pisaćim strojem se služim zato jer mi je na njemu lakše pisati. Ali on ima i svojih zamki: tekst napisan njime izgleda završen. A kako to nije njegove manjkavosti ostaju prikrivene.

.....

Istina, daleko mi je ugodnije ležati u krevetu i zamišljati romane i priče, pisati ih u glavi, tamo graditi atmosferu, sama realizacija manje mi je draga. Fizički čin pisanja oduzima zamislama – što? Ono što imaju samo kao zamisli, čim se zamišljeno transponira u tekst dobiva drugu dimenziju. Pisanje je tako otuđivanje od samog sebe, napisana misao uvijek je otuđena misao. Još dok se ispisuje misao gubi izvornost i potpada pod konvenciju pisanja. Riječ zatvara misao kao životinju u kavez, i čitalac vidi tu misao u kavezu, ne slobodnu kakva je izvorno bila. Zato pisac ne mora odgovarati za ono što je napisao, niti to može braniti, niti napadati kao svoje; on o djelu može misliti samo u kontekstu te otuđenosti, jer on nije samo zamišljao nego i pisao, napustio svoj zamišljaj; te pred vlastitim tekstom dolazi u istu poziciju u kojoj je i njegov čitalac.

***

Svaki put kad krenem pisati nešto što nije samo «zapis» za mene samu, nego hoće slijediti «formu» romana ili pripovijetke, osjećam kao da počinjem glumiti. Dok pišem «zapis» dolazi samo do jedne vrste otuđenja, samog čina pisanja, kod pisanja pripovijetke otuđuje se i sama misao u mojoj glavi, još prije nego sam uopće počela pisati...Čim se dohvatim »forme« napada me tuđi jezik, koji hoće govoriti umjesto mene. U čemu, razumije se, nema ničeg dobrog...

***

Do sada, razmišljajući o romanu, uvijek bih kretala od priče...Priča je postojala unaprijed, htjela se ispričati od prve rečenice, što nikada nije

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

uspjelo. Priča se u romanu očito stvara naknadno, roman nastaje iz namjernog zaborava priče. U početku postoje samo tamni obrisi zaboravljene priče...Dovršeni roman posjeduje priču, do pola dovršen ne posjeduje je. Priča romanu nikada ne može biti cilj, ali će se (valjda) uspostaviti ukoliko roman uspije...

Pošto je četiri sata ujutro nisam sasvim prisebna.

Želja za spavanjem je tako jaka, da pišem; iako jedva držim olovku...

Negdje se treba uspostaviti početak.

1985.

U14. stoljeću ljudi su melankoliju, depresiju, smatrali bolešću, dok je crkva isto pripisivala lijenosti.

Ja sam od odrasla u svijetu gdje se melankolija također smatra lijenošću, a ne bolešću, po tom pitanju smo mi nazadniji od čovjeka 14. stoljeća; to je nešto što nam je kroz šesto godina vladavine crkva uspjela usaditi.

Vjernik 14. stoljeća znao je da crkva izjednačuje melankoliju s lijenošću i da to izjednačavanje nije drugo nego strah od lijenosti naroda, koja bi mogla ugroziti materijalni opstanak crkve.

Današnji čovjek, makar bio odgojen i u antireligioznom duhu, svakog melankolika, sanjara, smatra ljenčinom, a da ni ne zna tko mu je takav stav naturio.

U 14. stoljeću znalo se za posvećene ljude, danas se za njih ne zna: a ipak se besramno govori o sveopćem napretku...

***

Njen muž čita novine od prve stranice.

Ona ih čita od posljednje stranice. Prvo pročita pikanterije, feljton, eventualno stranicu kulture, kriminalističku priču i pisma čitalaca.

Njen muž pažljivo iščitava prilike u politici i društvu, te kaže:

Tu vidim kako će se stvar s mojim poslovima kretati ubuduće.

Njezini će se poslovi ubuduće kretati onako kako će se kretati, bez obzira na to što piše na prvim stranicama: pa ih ni ne čita.

1987.

Možda svoje zapise nisam trebala prepisati u čisto – time su iskliznuli iz dosadašnjeg područja slobode. Sad se, naime, prema njima počinjem osjećati obavezna, kad ih idem pisati počinjem razmišljati kako će ih netko ipak čitati, makar samo I. – i to onda utiče na ono što pišem, gubi se spontanost tog pisanja, kojem je jedini motiv bio pritisak u meni što bih ga pisanjem pokušavala raspršiti...

***

Razočarenje nad «Dnevnikom» Thomasa Manna, koji piše o sebi kao o utvrđenoj vrijednosti, kojem ništa nije u pitanju, kao da je dnevnik pisao mrtvac – i oduševljenje nad «Dnevnikom» Andre Gidea, čije probleme lako mogu prepoznati kao svoje.

A ipak su mi Mannovi romani daleko bliži od Gideovih, možda s izuzetkom «Uskih vrata» i «Močvare»...

***

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

Zastave su već toliko izbljedjele da će se uskoro sve boje na njima svesti na jednu: sivu boju siromaštva.

***

Pisanje «Trojanske kobile» nikako ne odmiče, tako da počinjem pomišljati da mi više ni neće krenuti...Iza posljednje napisane rečenice nije se već dugo pojavila niti jedna slika, niti jedna misao, a tekst je daleko od toga da je domislio svoju temu...Kao da se stvorio neku čep ravnodušja kojeg bi mogla izbiti samo velika navala inspiracije, bujica onog što se mora iskazati: a bujice nema. U međuvremenu su, doduše, završene «Trave...», «Anđeo ili pripovijest o krojačici Juliji» i «Balada o nespretnom Dambi», no sada mi se čini da sa te priče napisala samo da se spasim od «Kobile»...(iako sam već dugo imala namjeru napisati ih: «Trave sam počela pisati prije godinu dana, «Juliju» prije pet godina, a o Dambi također razmišljam već godinama...)

***

«Ništarija».

Nevolja je s tim romanom što ga nikad neću moći završiti, jer stalno priziva sljedeću verziju, jer se uvijek čini kako bi mogao biti još bolji...Stoga je svako završavanje «Ništarije» prividno, a ja s njime nikad neću biti zadovoljna. To ni sa jednom drugom mojom prozom nije bio slučaj. Iz istog ću razloga s tim roman uvijek ostati nesigurna, kao da ga moram braniti od onih koji, poput mene, znaju da je mogao biti bolje napisan - a nije bio. Gotovo da osjećam fizičko sažaljenje prema tom romanu, kao da je to dijete s manom, kojeg se malo stidimo, iako ga volimo. Međutim, «Ništarija» će ipak uskoro dobiti svoj prividno konačan oblik, budući sam iz pisca koji svoja djela ne završava, prerasla u pisca koji ih završava, što valjda znači da sam zavladała svojim svijetom. Utoliko je i sudbina «Trojanske kobile» bolja nego što mi se to sada čini...

***

Pojava crno bijelog kišobrana u sivilu ulice...,

***

Sav moj posao u našoj književnosti sastoji se u imenovanju stvari, što je – u odnosu na velika dostignuća svjetskih književnosti – tek mucanje. Reći nešto više o svijetu – osim identifikacije, koja nedostaje kao pretpostavka, – nemoguće je; na ovo, naime, odlazi sva moja energija. Onaj tko se mora baviti početnim idejama neće nikad doći do složenijih, napor izricanja jednostavnih istina ukida mogućnost izricanja složenijih...

Da naša književnost izriče složenije istine zabluda je koja dolazi otuda što se apriori vjeruje u piščevu originalnost, pa se tuđe, posuđene istine, proizašle iz tuđeg, također posuđenog jezika, vide ne kao kompilacije, već kao originali. Posuđene istine takvi kompilatori proturaju kao svoje, te se čini kao da naša književnost postoji. Što, međutim, nije slučaj, jer autentičnih autora nema. Većina naših pisaca nisu umjetnici, nego zanatlije - ljudi koji svoje knjige proizvode iz materijala tuđih knjiga. Zato oni svijet u kojem žive ne dovode u pitanje, na njega pristaju i bave se kombinatorikom poznatog, iz kojeg ne može nastati ništa novog.

Najnovija je moda – došla nam iz Južne Amerike (Borghes) - ne pisati iz života, nego iz knjiga, čime se književnost zatvara u sebe samu i počinje se dokidati....

Umjetnicima koji u svijet nastoje proniknuti i za taj poduhvat stvoriti svoj jezik, ne preostaje nego jedno životarenje izvan svih literarnih tokova, ogroman, nikad nagrađeni trud i poniženje neshvaćanja, budući se u šumi

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

zanatskog kiča umjetnost više ni ne prepoznaje: više nitko ne zna ni što je to.

Nikad me, međutim, nitko neće uvjeriti da se nedostatak talenta može nadoknaditi zanatom. Zanatska (žanrovska) književnost buja neživim, mehaničkim proizvodima, fascinirana činjenicom da se nešto takvo kao što je pripovijetka ili roman uopće može napisati. Kada B. S. kaže kako ne vjeruje u spontanu pobudu pisanja, kad literarni poriv proglašava «romantičnom zabludom», te se diči time kako ona uopće nema potrebe pisati (tj. kako bi isto tako mogla mirno kuhati, peglati ili štikati), nego piše jer je to njen izbor, područje njene slobode, onda ona dokida stvaralaštvo kao takvo, jer pisati iz ne-potrebe uvijek znači prepisivati, to je uvijek mehanički, a ne stvaralački čin.

Talent je organ koji se može razviti, ali se ne može steći, i onaj tko ga nema ne razumije u čemu se u književnosti stvarno radi, jer iz svog nedostatka ne može razumjeti...Jedino može vidjeti vanjsku manifestaciju talenta – gotovo umjetničko djelo, a i to tek onda ako talent uopće priznaje.

Danas se talent voli pobrkati s vještinom, voli se pomiješati urođeno s naučenim, nužnost talenta olako se zaboravlja, a gomile netalentiranih pisaca, koji su pisci samo

po mehaničkom gomilanju tekstova, pruža pogrešnu sliku «bogate literature». Lako je moguće da autentični talent za takve netalente ispadne netalent, da bude odbačen zbog svoje različitosti od stvarnih netalenta! Van Goghov primjer je tome najbliži i ni malo poučan, njegov se slučaj uvijek iznova ponavlja...Kao mlada djevojka, međutim, ja sam, unatoč suprotnih izjava (poput: «Kad se stvarno pojavi autentični umjetnik, nitko ga neće vidjeti», ili, «Pošto ovo društvo nema vrijednosnog sustava to se nužno mora protegnuti i na umjetnost») vjerovala da se danas ne može dogoditi jedan «slučaj Van Gogh», jednako kao što danas znam da se samo takav slučaj i može dogoditi, da bi bilo nevjerojatno da se «Van Gogh» danas ne dogodi...

Ipak, sve je to manje važno, važnija je granica postavljena mi u vremenu koje nema svoj sistem vrijednosti, niti riječi koje bi ga izrazile, tako da ovdje uvijek treba pisati ispočetka; nema se na koga nasloniti. Ono što manjka je duhovno-jezička osnova za razvoj talenta. Nužnost da se kaže popu pop a bobu bob kompilatorima tuđih riječi i ideja izgleda kao nemoć (primjer «Ništarije») i uopće nisu u stanju shvatiti teški posao imenovanja stvari, trud stvaranja svijeta, njegovo postavljanje. Zbog danih okolnosti takav tek postavljeni svijet, ukoliko ga usporedimo s djelima arhitekture ne prelazi mjeru, recimo, zemunice: no posve je sigurno da je od drveta do zemunice pređen daleko dulji i mukotrpniji put nego od zemunice do palače...

Kad sam svojevremeno rekla D. U. da neću «objavljivati do ne budem pisala kao Thomas Mann», onda, razumije se, nisam mislila da ću ikada moći pisati kao Thomas Mann (dakle, da ću stvarati palače i dvorce), nego sam htjela reći da ću da ću početi objavljivati tek kad ja, još polučovjek, budem kadra izgraditi svoju prvu zemunicu...Time bih, u svojim razmjerima, dosegla T. Manna: budući dvorci bili bi sadržani već u toj mojoj zemunici...

A dok nisam kadra sagraditi ni zemunicu, već živim u spilji (kao što to nije kadra većina pisaca) što imam u književnosti uopće tražiti, čemu objavljivati? U tom bih se slučaju uvrstila među pisce čija će književnost nestati zajedno s njima, što unaprijed dokida razlog njenog postojanja. Literatura koja ne može preživjeti svog pisca i svoje vrijeme ne treba ni biti napisana, to sam znala jednako kao sasvim mlada djevojka i danas. Prije

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

desetak godina to je D. U. moralo zvučati jako nadmeno, a tako zvuči i danas, kad sam svoju zemunicu ipak sagradila, odnosno dosegla izvjesna značenja. Naime, to što sam dosegla znam samo ja, svijet o tome i dalje ne zna ništa; stoga mu se čini nadmeno da se netko tko nema ništa (u vidljivom svijetu) usuđuje govoriti kao da ima sve i pretendirati na sve. Drskom se čini i moj potpuno usamljenička pozicija, međutim, ja nisam sama, uz mene je I. i svi moji pomagači – cijela svjetska literatura od Homera do danas - koji su me to što znam i naučili.

Tako ja govorim iz perspektive budućnosti, iz onog što će se tek shvatiti, iako se danas ne shvaća. Govorim iz položaja kakvog ću jednom imati, kad me i ako me vide, što se možda i neće dogoditi.

Također, nije sigurno da ću ja ovu sigurnost do vijeka zadržati: već sutra je moguće da zapadnem u stvaralačku nemoć – za pisca nema zadnje knjige; ima samo one buduće, još nenapisane - što će biti kraj svake vjere u sebe, pa i vjere u ono napisano.

Gogolj je, primjerice, umro iz očaja što nije mogao izvesti drugi dio «Mrtvih duša», što je sasvim izgubio svoju moć iz prvog dijela. Tako je umro neuspješan i razočaran, kakva ću i ja umrijeti ukoliko neću moći pisati do zadnjeg dana i to prema mjerilima koje sam si sama postavila: ne bilo što, nego ono što osjećam da moram izraziti – razlog svog postojanja.

***

Kako kažu karte sad će knjigu priča ("Zec na tavanu"), odbiti i u "Naprijedu" (prethodno su je odbili u «Znanju»), a tišina koja prati tu knjigu oduzima joj pravo na postojanje. Da se na to pripremam pročitala sam «Zeca» s odbojnošću, ne bi li ga u svojim očima umanjila, te tako umanjila i njegov pad u očima drugih; što je manji pa će biti lakši...

***

Brodova antipatična knjiga o Kafki.

Kafka je tu sveden na mjeru Broda, bačen je u svijet u kojem je moguće reći da je "Ernest Pollak (Milenin muž) imao veliku vlast nad ženama", što ne pripada svijetu, nego njegovoj slici, laž je, trač. Kafka nam se tu predočava iz jednog svijeta u kojem nikad nije bio. Broda je, izgleda, trpio, s njegovim se prisustvom pomirio jednako kao što se pomirio s time da ima velike klempave uši.

***

Thomas Mann u «Dnevnik» zapisuje rečenicu: «Danas sam za večeru pojeo kobasicu sa senfom», kao kakav Bog koji je završio stvaranje svijeta, te se sada samozadovoljno odmara...

***

Kafkina «Pisma Mileni» jedna su od rijetkih knjiga (osim «Zapisa pod uzglavljem») što sam ih u zadnje vrijeme uzela u ruke...Ipak, cijelo vrijeme dok ih čitam razmišljam kako je nepristojno čitati tuđa pisma, naročito Kafkina, tog bliskog bića. Ipak, pitam se da li je Kafka, pišući ih, pretpostavio svoj budući život Kafke-pisca te i ta pisma koliko toliko literarizirao, za buduće čitatelje? Kod tako jakog pisca to se nikad ne zna (oni o sebi uvijek znaju više nego što se to uopće može pretpostaviti), pouzdano je da je, u manjoj mjeri, pišući Mileni pisao i samom sebi, a to onda znači - i svima drugima, dakle i meni. No, to su ipak u većoj mjeri intimna pisma koja su trebala imati samo jedan put: od Kafke Mileni, a ne i ovaj drugi: od Milene svijetu.

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

U tim me piscima fascinira tzv. «pneumatska pošta», kojom su se Milena i Kafka dopisivali, jer uopće ne znam što je to, niti mogu zamisliti način na koji su ta pisma putovala. A opet, nekako, ne želim to ni saznati, kao da bi time bila otvorena ona posljednja vrata – vrata zadnje tajne, koja nikad ne treba otvoriti (sjetimo se «Baš čelika»).

***

Suviše radoznalo sam se upustila u uspoređivanje Kafkinih "Pisama", "Pisama Mileni", te Brodove knjige o Kafki (posebice odlomaka vezanih uz Kafkin odnos s Milenom), tako da se u meni stvorila nezdrava znatiželja koja svoj predmet hoće razoriti. Na koncu je do razaranja i došlo...Od te istrage ostao mi je mučan dojam o Kafki kao o čovjeku kojem se gadila tjelesnost, što mogu razumjeti, jer se i meni donekle gadi, no istodobno sam to kod njega povezala s nečim nastranim. Nelagodnost je došla od optužbi što sam ih uputila Kafki, da je, primjerice, izdao Milenu kad je o njoj pisao Brodu, pa da je u Dori D. Vidio isključivo bolničarku, ili nešto poput domaće životinjice, itd. Sve mi je to Kafku udaljilo. A htjela sam si ga približiti. Da bi si ga ponovo približila moram se vratiti njegovim knjigama...

***

Izgleda da su začeci Kafkinog "Procesa" u Kierkegaardovoj interpretaciji Marije Bomarche iz Goetheovog "Clavicha". Kafka je ostavio vjerenicu, Felicite, isto kao što je Claviche ostavio Mariju. U Marijinoj glavi, kojom vlada "refleksivna tuga" počinje proces protiv vjerenika – što je kod Kafke proces protiv K. To je proces u glavi, shodno čemu su i sudske prostorije smještene po tavanima. Kafkin cijeli roman slijedi "logiku" tog suđenja koje vodi žena prožeta tugom. "Ona nikada neće završiti sa saslušanjem, isto tako ni s presudom, jer je ona samo raspoloženje", veli Kierkegaard, čime je "Proces» zapravo prepričan.

***

Kad me netko ne razumije, a zahtijeva od mene objašnjene mojih postupaka, onda ja dajem ono objašnjenje koje je toj osobi dostupno, objašnjenje «mimo sebe», koje me se gotovo ne tiče, što je izvor većine mojih nesporazuma s ljudima jer im pristup do sebe olakšavam neistinom, koja konačno napukne (od lošeg je materijala), te osoba kroz tu napuklinu vidi moje drugo «ja», pri čemu se nađe prevarena, a da si to čak ne može ni objasniti...

***

Godinama nisam znala kako istinu koju sam vidjela izreći tako da je vide i drugi. Umjesto istine iz mene je izlazila laž, koju sam barem uvijek znala prepoznati: tada bih prestala pisati...Kad sam konačno umjesto laži počela ispisivati istinu više se ne mogu sjetiti...No znam da je taj put imao široki luk, i da su mi na njemu pomogli ne-pisanje, duhovna raskalašenost i moja izgubljena jutra....

***

Bliskost Kafkinom pojmom "patvorina" – kako je znao doživljavati vlastite tekstove.

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI" (1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

Sreća noći, u kojoj se pisalo, pretvara se u jad jutra u kojem to što je napisano treba pročitati...Prilaziš, dakle, pisaćem stolu, oklijevaš, osjećaš stezanje kao u tremi pred neko javno izlaganje (koja nije ništa drugo nego sigurnost u svoj poraz), da bi,

pročitavši što si napisao našao upravo ono što si očekivao – tuđi tekst, tuđi jezik, patvorinu, koje se možeš riješiti jedino tako da sve baciš u koš ili u najdublju tamu ladice.

Nakon toga još treba sjediti za stolom utučena lica ispred praznog lista papira i osjećati se suvišnim i promašenim, sve do trenutka dok se opet ne pokuša...

Kako sam iz tog stanja, koje je kod mene trajalo godinama, došla do ovog današnjeg, dakle do svojih riječi – ne znam ni dan danas.

Radost pisanja bila je uvijek ista, nemjerljiva ni sa čime, no sada se ona ne pretvara u očaj jutra, već ostaje to što jest.

A dogodilo mi se i to da sam neke patvorine (priče) bačene u dubinu ladice, tako promijenjena vidjela drugačije, kao svoje riječi, koje sam onda mogla dovršiti...za što mi je trebalo više godina: toliko se toga nedovršenog, odbačenog, nakupilo.

Kafka je kao «svoje» mogao prihvatiti samo one tekstove koje je napisao u jednom dahu, na primjer, tijekom jedne noći, što je tako reći ukrao od svog Destruktora, dok bi taj pridrijemao...

Sa zavišću gledam pisce koji od samog početka sami sebi stoje na raspolaganju, bez prepreka koje su sami za sebe podigli, bez svog Destruktora, pisce koji idu širokim, ugodnim putovima, umarajući se samo onoliko koliko ih umara hodanje, a ne i usputno raščišćavanje, mukotrpno otklanjanje barikada...

To je ujedno objašnjenje – što se inače ne razumije najbolje – kako je moguće da netko već s dvadeset, dvadeset i pet godina napiše svoje najbolje djelo, dok drugom treba dvadeset godina više...Dok je onaj sretniji stvarao, onaj nesretniji je sam sebi postavljao barikade, otklanjao ih i opet podizao, a vrijeme je jednom i drugom isto – obima prekratko – iako se rezultati na kraju mogu izjednačiti.

Ipak, tvorac Destruktora mora na svom putu pretrpjeti mnoga poniženja...Unaprijed je obezvrijeđen, te mu sumnjičavost okoline koja je od njega nešto očekivala a ništa nije dočekala, još otežava posao. Zato se on mora kloniti ljudi i zadovoljiti uporištem u sebi samom.

1988.

Danas se još može pisati samo iz Kafkinih pozicija, dakle, iz pozicija nemoći, s margine...

No to onda znači i pristajanje na Kafkinu sudbinu...Nadživjeti njegove godine znači biti starac kojeg nitko ne razumije, biti živ neshvaćen, što je za pisca isto kao biti živ zakopan.

***

Neprijatelji su oni koji imaju najviše društvene moći, jer njihovo prazno znanje (kao suprotnost mudrosti) tada postaje pravilo i zakon.

***

Pošto je meni u ovom svijetu teško živjeti, tom je svijetu teško moje knjige čitati.

"DNEVNIK IZDRŽLJIVOSTI"
(1977. – 1994.)

Stajer graf, Zagreb, studeni 2008.

Marina Šur-Puhlovski

Pošto nemam čitalaca ili bih trebala prestati pisati (što ne mogu) ili računati s nekim drugim svijetom kojem će moje pisanje biti prihvatljivo, jer će se razlike umanjiti, mostovi podići...

To, pak, znači živjeti odbačen. Slaba je utjeha da je ta pozicija dobrovoljna, osim ako se posve ne pristane na "svetost": ova je tada filter koji štiti od poniženja, od umanjivanja izvana i iznutra: iz vlastitih sumnji.

***

Zbog odbijanja «Trojanske kobile» («Grafički zavod») deset dana potpunog nerada...

Da bi se dalje moglo raditi

više ništa ne očekivati

(pošto se više ništa ne očekuje:

ili više uopće ne slati tekstove, ili ih slati bez ikakvog reda na sve strane...

Mojoj prirodi koja je svadljiva i aktivna, više odgovara ovo drugo. Disciplina će mi, pak, omogućiti da na poslone tekstove više ne mislim. Uostalom, ja uopće ne moram objavljivati: to je temeljno.

***

Nezadovoljstvo se kod mene ostvaruje u stupnjevima.

Isprva sam bila nezadovoljna nemogućnošću da napišem išta zadovoljavajuće.

Kad mi je to pošlo za rukom, postala sam nezadovoljna što napisano nisam mogla objaviti.

Kad mi to uspije vjerojatno ću osjećati nezadovoljstvo što moje knjige nisu šire prihvaćene, ni od kritike ni od publike...

Ostvari li se i ovo posljednje početi ću se brinuti hoće li se moje knjige čitati i u budućnosti, hoće li me nadživjeti...Nema, dakle, nade da ću se ikad riješiti nezadovoljstva i očaja zbog toga nezadovoljstva. No ipak to nije očajanje čovjeka kojeg boli zub, to je neka vrst sretnog očajanja, što opet upućuje na svetost i askezu...